

Дошкільні виховання

4/88

Пленум Центрального Комітету КПРС висуває як практичне завдання здійснення стратегічної настанови XXVII з'їзду КПРС про створення в країні системи безперервної освіти, яка охоплювала б усі ланки виховання і освіти — дошкільні і позашкільні заклади, загальноосвітню і професійно-технічну школу, вищі і середні спеціальні навчальні заклади, систему підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

З постанови Пленуму Центрального Комітету КПРС «Про хід перебудови середньої і вищої школи та завдання партії по її здійсненню».

Педагог підвищує кваліфікацію

АКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ

О. БОНДАР,

зав. каб. дошк. виховання ЦГУВ

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ, ДИСКУСІЯ І ДИСПУТІВ

УСКЛАДНЕННЯ завдань, що стоять перед системою підвищення кваліфікації освітянських кадрів, зокрема, підготовки працівників, які вміють творчо мислити, самостійно ставити й розв'язувати принципово нові завдання, приймати нестандартні рішення, вимагає оптимальної організації і збагачення змісту навчального процесу. Йдеться про активізацію мислительної діяльності слухачів, надання знанням живого, творчого характеру. Це досягається застосуванням різноманітних форм навчання як на курсах та семінарах, так і в різних методичних заходах, у роботі методичних об'єднань, шкіл передового педагогічного досвіду, семінарів-практикумів тощо. Серед них: проблемні лекції, практичні заняття з розв'язанням педагогічних та управлінських завдань з різноманітними ситуаціями, влаштування рольових та ділових ігор, дискусій і диспутів, творчих звітів, педагогічних вікторин та ін.

Використання таких форм і методів особливо ефективно у роботі з фахівцями різного профілю. Адже дорослі люди, які вже мають певний обсяг фундаментальних знань і практичний досвід, як правило, досить неохоче ставляться до суто теоретичного викладу матеріалу — їм потрібне більш інтенсивне навчання, в процесі якого ставилися і розв'язувалися б ті чи інші проблемні завдання, пов'язані з повсякденними труднощами.

Значний інтерес у педагогів дошкільних закладів викликає, зокрема, аналіз педагогічних ситуацій. Педагогічна ситуація — це факт або явище педагогічної діяльності, яке потребує відповідної оцінки, певних висновків. Слухачі на основі наявних теоретичних знань, шляхом пошуку, творчого підходу й самостійного розмірковування знаходять найбільш оптимальний варіант розв'язання тієї чи іншої ситуації, яка виникає в практичній діяльності педагога.

Досвід проведення занять методом аналізу проблемних завдань з вихователями дошкільних закладів показує необхідність дотримання певних правил, якими слід керуватися при доборі та складанні таких завдань. Насамперед вони мають якнайтісніше пов'язуватися зі сферою діяльності слухачів (завідуючої, вихователя, інспектора та методиста дошкільного виховання), найбільш повно відбивати типові моменти, характерні для багатьох дошкільних закладів. Умови проблемних ситуацій визначаються анонімно, без зазначення адреси описаного і конкретних осіб.

Розрізняються:

ситуація-ілюстрація — на конкретних прикладах з педагогічної практики подається готове правильне розв'язання проблеми;

ситуація-оцінка — розповідаються ситуація і прийняте рішення, а слухачам пропонують оцінити і проаналізувати його;

ситуація-виправлення — конкретний випадок викладається таким чином, що його аналіз потребує самостійних дій: заповнення таблиць, використання документів. (Наприклад, старший вихователь зробив зауваження до плану навчально-виховної роботи у певній віковій групі — треба знайти помилки в цьому аналізі планів);

ситуація-проблема — описується конкретний випадок, з нього треба чітко виділити і сформулювати проблему, проаналізувати й запропонувати доцільне розв'язання.

Ефективність використання педагогічних ситуацій значною мірою залежить і від того, хто проводить таке заняття. Це має бути досвідчений наставник, добре обізнаний з методикою дошкільного виховання, тактовний і доброзичливий. Добираючи факти з практичної діяльності — своєї і колег, він має найбільшу увагу приділяти тим із них, що призводили до непередбачених наслідків, вимагали серйозних рішень. Аналізуючи пропонувані ситуації, педагоги вчитимуться узагальнено розглядати власну поведінку в екстремальних умовах, а відтак набуватимуть професійної інтуїції, уміння розбиратися в нестандартних випадках, передбачати можливі наслідки своїх рішень.

Тому й викликає схвальний відгук у вихователів розв'язання педагогічних ситуацій, скажімо, такого плану: «В нашому будинку живе хлопчик. Тихий, слухняний. Звуть його Едик. Він дуже товариський. Яюсь Едик сам підійшов до мене.

— А в мене нова машина! Не проста — закордонна, — сказав гордо. — Дуже хороша.

Я кивнула, а він продовжив:

— І черевки теж не наші. А скоро мама купить мені японський велосипед.

Едик обережно поставив машину на тротуар, завів її і пустив. Машина покотилась, а він заметушився коло неї, ногою відкидав камінчики, які траплялися на дорозі. «З нашою машиною він так би не обходився», — подумала я і запитала:

— Бережеш?

— Аякже! Рідкість велика, — промовив він маминими словами.

Невдовзі, побачивши своїх ровесників, які виходили з будинку, Едик підняв

машину і тихенько, боком пішов з нею додому. Чужий, насторожений».

Перед вихователями ставляться завдання: оцінити цю ситуацію, проаналізувати результати сімейного виховання, визначити, що треба порадити матері, намитити шляхи роботи з батьками.

Глибоких знань трудового законодавства, вміння орієнтуватися в нормативних актах, що регулюють трудові взаємини, потребував розбір педагогічних ситуацій, проведений на методичному об'єднанні завідуючих Радянського райвно м. Львова. Присутнім була запропонована ситуація: «Громадянка А., 19 років, подала заяву на ім'я завідувача дошкільним закладом з проханням прийняти її на роботу техпрацівником. Завідуюча відмовила, мотивуючи тим, що у неї не було трудової книжки.

Який документ мала подати гр. А.? В яких ще випадках завідувача має право відмовити у прийомі на роботу? Які документи треба пред'явити при прийомі на педагогічну роботу? Коли трудовий договір вважається фактично укладеним? Як перевіряється відповідність робітника або службовця посаді, що її він хоче обійняти? Який принцип лежить в основі регулювання переведень на іншу роботу?»

Важливим елементом занять з використанням аналізу проблемних ситуацій і з розв'язанням психолого-педагогічних завдань є дискусія. Вона проявляється в обмінні думками з якогось питання. Мета такого обговорення — забезпечити найбільш глибоке розуміння слухачами проблеми й закріплення його в пам'яті. Головні особливості дискусії — її цілеспрямованість, чітке визначення теми і часу проведення, спрямування керівником у потрібне русло за розробленим планом.

Дискусія може вестися у формі спільного обговорення питання, або ж спочатку двоє-троє фахівців обмінюються думками у вигляді запитань-відповідей, а потім триває більш широка розмова.

Метод дискусії дає змогу виявляти розбіжності в поглядах, сприяє виробленню правильного розуміння проблеми, спонукаючи учасників самостійно шукати докази «за» і «проти» того чи іншого трактування. В ході обговорення формуються також навички самостійної організації таких заходів. Організатор дискусії має навчитися дотримуватися її правил, керувати нею як безпосередньо (наприклад, час від часу ставити уточнюючі та навідні запитання, підводячи проміжний результат), так і опосередковано, регламентувати час виступу інших учасників та їх

ЗАНЯТТЯ — ЗАВЖДИ ТВОРЧИСТЬ

СТАВЛЕННЯ практичних працівників до запропонованого матеріалу неоднакове. Одні повністю, без жодних змін, переписують його у свої плани, інші вважають, що готові розробки заважають педагогові проявляти власну творчість, а деякі завідувачі навіть забороняють вихователям користуватися ними. Це крайні підходи, з якими не можна погодитися.

Правильно роблять ті працівники, які творчо використовують поданий розподіл, не забуваючи, що він орієнтовний. Мета його — допомогти вихователям у здійсненні основних принципів дидактики при плануванні занять, у раціональному розподілі навчального матеріалу в часі, забезпеченні міжпредметних зв'язків, доборі найдоцільніших методів і прийомів навчання, щоб забезпечити належний кінцевий результат — високий рівень загального розвитку дошкільників.

Планування розроблене фахівцями високої кваліфікації — науковими співробітниками НДІ педагогіки УРСР, викладачами Київського, Ровенського, Бердянського педагогічних інститутів. Автори орієнтувалися на середній рівень розвитку дітей певної вікової групи, на абстрактні умови. Тому вихователь, який користується цими розробками, повинен насамперед порівняти набуті знання і вміння своїх вихованців з передбаченими у плануванні. Якщо рівень підготовки дітей виявиться нижчим або вищим, слід відповідно скоригувати плани. Важливо та-

У нашому журналі опубліковано орієнтовний поквартальний розподіл програмного матеріалу і заняття для різних вікових груп. До редакції надходять листи від читачів із запитаннями про те, як треба користуватися цими розробками. Роз'яснення щодо цього дає завідувач лабораторією дошкільного виховання Республіканського методичного кабінету дошкільного виховання МО УРСР Л. М. ЦАПЕНКО.

кож враховувати особливості природного середовища та соціального оточення, умови, що створені в дошкільному закладі (кількість груп, наявність залу, забезпеченість відповідними посібниками і обладнанням тощо).

У разі потреби можна дещо змінити розклад занять, послідовність подання різних тем, тривалість їх вивчення і закріплення. Певних змін зазнає і перелік посібників та обладнання за умови, якщо відсутній посібник замінюється аналогічним за метою використання.

Творчий, диференційований підхід до орієнтовного планування передбачений у ньому самому. Так, на вибір педагога пропонуються два варіанти занять з ознайомлення з навколишнім світом і явищами суспільного життя. Адже плануючи й організуючи ознайомлення з навколишнім, патріотичне, естетичне, фізичне виховання, вихователь виходить з конкретних особливостей середовища. Сільських малят, перш за все, треба ознайомлювати із сільськогосподарською працею, а вже потім — з роботою підприємств і установ. А розповідаючи про живу й неживу природу, обирати об'єкти і сезонні явища, характерні для даної місцевості.

Не слід механічно застосовувати розробку й при плануванні навчання української та російської мов, адже мовне середовище в різних регіонах республіки неоднакове. Завдання, шляхи і методи формування

у дітей рідної і спорідненої розмовної мови у кожній місцевості мають свою специфіку, що, зрозуміло, відбивається у планах роботи. (У поданому плануванні матеріал дібрано з урахуванням особливостей мовного середовища центральних областей України).

Здійснюючи естетичне виховання, навчання дошкільників зображувальної діяльності, музики, педагог має спиратися на традиційні для певного регіону види народно-прикладного мистецтва, музичний фольклор, народні танці, ігри. За наказом Міністерства освіти УРСР і Державного комітету з фізичної культури і спорту УРСР № 20/200 від 9.02.1988 р. з 1 квітня цього року в дошкільних закладах республіки введені щоденні заняття з фізкультури, причому три заняття з п'яти, що на тиждень, проводяться на свіжому повітрі. В орієнтовному плануванні повністю розроблені заняття в залі (по 2 на тиждень), визначені основні рухи, рухливі ігри, що застосовуються під час занять на повітрі. Це дає вихователю змогу самостійно добирати підготовчу й заключну частини занять на повітрі, враховуючи як рівень підготовки дітей, так і природні й погодні умови.

Наголошуємо на тому, що запропоновані методи і прийоми проведення занять з різних розділів програми не є обов'язковими. Універсальних методів навчання не існує, тож у кожному конкретному випадку вихователь має сам добирати найоптимальніші, беручи до уваги індивідуально-вікові особливості дітей, рівень їхньої підготовки, поставлені завдання тощо. Головне — створити на занятті таку атмосферу, щоб діти почувалися вільно, активно включалися у роботу, обмінювалися враженнями, обговорювали задуми і їх виконання. Загалом можна порадити не зловживати фронтальними методами навчання і більше уваги приділяти роботі з підгрупами дітей, широко використовуючи дидактичні ігри та вправи, бесіди і спостереження.

Саме з таких позицій і треба розглядати орієнтовне планування, вміщене в журналі, творчо ставлячись до тих можливостей, які воно надає педагогам для оптимального розподілу програмного матеріалу, здійснення навчально-виховного процесу на належному науковому рівні.

черговість, стримуючи надміру активних і залучаючи до розмови невпевнених, мовчазних.

На завершення, коли вже всі питання вичерпані і всі думки висловлені, керівник підбиває підсумок: висловлює своє ставлення до запропонованого рішення, зазначає помилковість деяких суджень, коротко аналізує наведені докази. Якщо в ході аналізу педагогічних завдань пропонувалися кілька варіантів їх розв'язання, вони порівнюються, обґрунтовується вибір найбільш вдалого. Після обговорення шляхів розв'язання чергової проблемної ситуації (завдання) переходять до наступної.

Широко зарекомендувало себе як одна з форм роботи з кадрами проведення тематичних диспутів. Формулюючи питання й влаштовуючи диспут, слід урахувати, що це не відірваний від життя теоретичний спір. Обговорення має бути конкретним, дійовим, пов'язаним з практичною діяльністю учасників.

Диспути проводяться з проблем, які найбільше хвилюють практиків: «Сучасний вихователь — який він?», «За що я люблю свою професію», «Службові взаємини в

педагогічному колективі», «Психологічна готовність дітей до школи», «Яким повинен бути керівник дошкільного закладу», «Сучасне заняття — яким йому бути?» тощо. В ході підготовки вивішується об'ява, де зазначається література з теми; оформляється стенд з книжками, брошурами, журналами.

Успіх диспуту значною мірою залежить від особи ведучого. Треба ретельно продумати, як викликати жвавий обмін думками, підвести учасників до необхідних узагальнень, правильних висновків і вести його так, щоб уникати обтяжливих хвилин вимушеного мовчання або поверхового вирішення спірних питань. Підводячи підсумки, ведучий зазначає помилкові погляди та судження, спростовані в ході обговорення, детальніше зупиняється на тому, що цінного, корисного дав спір його учасникам.

Активно й зацікавлено пройшов, зокрема, диспут молодих завідувачів дитячими садками Радянського району м. Львова на тему «Яким повинен бути керівник дитячого дошкільного закладу». Обговорювалися такі питання: від чого залежить успіх роботи всього колективу; які вимоги став-

ляться до керівника — організатора, адміністратора, висококваліфікованого педагога; якими якостями повинен володіти сучасний керівник; на основі яких нормативних і правових документів завідувач дошкільним закладом організовує роботу колективу; основні напрямки діяльності завідувача; якими знаннями та вміннями повинен володіти керівник; з чого конкретно виходить завідувач, плануючи роботу закладу; на основі яких документів здійснюється розподіл обов'язків між завідувачем і старшим вихователем та ін.

До уваги читачів. Висвітленням зазначених вище форм роботи не припиняється розмова про активні форми навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Широка практика застосування їх у курсовій і методичній роботі свідчить про посилення уваги до них з боку і тих, хто організовує навчання, і тих, хто навчається. Наступна публікація стосуватиметься використання ситуативних, рольових і ділових ігор.